

Nándorfehérvár ostromai. Összehasonlító recenzió

*Cseh Valentin: A nándorfehérvári csata 1456
(Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.) és Cseh Valentin:
Nándorfehérvár 1521. évi ostroma és elvesztése
(Zrínyi Kiadó, Budapest, 2022.)*

Illik Péter

tudományos munkatárs, Magyarországi Intézet

A nándorfehérvári ostromok története jól mutatja a múlt és történelem, illetve a múltbéli és a történelmi tény különbségét. Hiszen jelen ismereteink szerint Nándorfehérvár 1440., 1456. és 1521. évi oszmán ostroma is megtörtént, mégis az 1456. évi események nándorfehérvári diadalként kanonizálódtak, míg az 1440. évi győzelem szinte semennyi, az 1521. évi kudarc pedig alig kapott figyelmet. Az 1440-es ostrom és magyar győzelem történetét Szabó Pál írta meg.¹ Vagyis számos oka van annak, hogy egy „tény” történelmi tényé, és a történelmi narratíva részévé válik. Mint Szabó írja, „A hazai történetírásban az 1456. évi második oszmán–török ostrom jogos dicsősége és a magyar történetírás Hunyadi-’kultusza’ túlragyogja a 16 évvel korábbi várostromot, nem fordított figyelmet az éppen megelőző időszakra. Pedig a Hunyadiak felemelkedését a Tallóciak is támogatták. A historiográfiai elhanyagoltságban szerepet játszik az, hogy a várat nem magyar származású, hanem horvát kapitány védte, aki – ahogyan Hóman Bálint megfogalmazta – csak vitézségére nézve lehetett magyar. A nemzeti történetírás jegyében ezt nem lehetett hozzákapcsolni a Hunyadiak katonai sikereihez, azoknak legfeljebb ’fényes előpostája’ lett (Salamon Ferenc). Már a kortársak sem fordítottak a szultáni támadásra kellő figyelmet, mert a kettős királyválasztás miatt megosztott ország egyik ligába tömörült része az Ulászlót támogató, a déli határokat védő Tallóciak bukását várta. A várba felmentő sereget nem küldtek. Tallóci Jován több hónapos

1 Szabó 2014.

sikeres helytállása nem volt olyan nemzetközi figyelmet kiváltó esemény, mint az 1456-os diadal.”²

Szabó disszertációja most csak annyiban érdekes számunkra, hogy ugyanazzal a problémával küzd, amellyel Cseh is: a témáról viszonylag kevés forrás áll rendelkezésre, ennek megfelelően Szabó magáról az 1440-es ostromról 50 oldalt ír, Cseh pedig hozzávetőleg ugyanennyit az 1456-os és 1521-es ostromokról. A három kötet hasonló módon oldotta fel a problémát, e kérdésben részletesen csak Cseh két kötetét elemzem: mind a kettő a téma kontextusaként leírja az ostromhoz lazább szálon kötődő témaköröket is, mint a földrajzi viszonyokat, a kettős végvári rendszert, a vár ellátását, az oszmán-magyar háborúk történetét, az oszmán és a magyar hadsereg felépítését, az oszmán hadjáratot, amelybe maga az ostrom ágyazódik, valamint az ostrom következményeit és a hazai historiográfiában való jelenlétét is.

Mindkét kötet a Zrínyi Kiadónál jelent meg, igényes fehér műnyomó papíron, keményfedéssel, és bizton állítható róluk, hogy szép kivitelű, igényes nyelvezettel megírt könyvek. Ezt a benyomást erősítik a gazdag kép és térképmelléletek. Továbbá bő forrásjegyzék, modern, jól összeválogatott szakirodalom egészíti ki őket. A borítók szintén igényesek és látványosak, a kiadó jó ízléséről árulkodik, hogy a diadalról szóló munka élénk, a vereségről szóló borúsabb árnyalatú borítótervet kapott. A kötetek a modern, angolszász hagyományoknak megfelelő szintetizáló igényű ismeretterjesztő könyvek kiemelkedő darabjai, aminek folyamánya, hogy nem azáltal képviselnek tudományos novumot, hogy új források bevonásával szakmai újdonságot hoznak, hanem a meglévő ismeretek igényes összegzése által enciklopédikus tudást nyújtanak a kitűzött témákban: az 1456. évi nándorfehérvári diadalról és a vár 1521. évi veszéséről. Az utóbbiról szóló kötet szerb-magyar tükörfordításban jelent meg.

A téma fent említett sajátosságából, és a szerzői megoldásból fakad, hogy a köteteknek csak kis részét teszi ki maga az ostrom leírása, nagyobbat annak kontextusának, körülményeinek és következményeinek ismertetése. Így a szerzőnek meg kellett (vagy kellett volna) küzdenie azzal, hogy egy egységes narratívarendszert hozzon létre, amelybe az ostrom illeszkedik. Ennek azonban legnagyobb szakmai kihívása éppen az, hogy 1945 után a szocialista, majd az akadémiai-mainstream történetírás az 1945 előtti viszonylag egységes, a többség által elfogadott patrióta narratíva kereteit elemeiben kezdte szétbontani. Röviden összegezve, 1945 előtt Hunyadi János a törökverő, fia László az ellene áskálódó Cillei, majd a királyi önkény áldozata, Mátyás az igazságos, akinek halála után a Jagellók rossz uralma juttatta a királyságot a mohácsi katasztrófához. Ez utóbbinak részben a bárói pártoskodás volt az oka, de mégis az ország színe virága hullt el ott. Ezután már a szocialista korszak Hunyadi Jánost egy pártos bárónak vélte (habár picit jobbnak, mint a többi), Mátyást pedig az adóztató abszolutistának tartotta. 1989 után megkezdődött a Jagelló uralkodók akadémiai átértékelése, amely nem tartja regnálásukat katasztrófálisnak,³ valamint a mohácsi vereséget is az objektív körülmények (nagyobb népességű területű Oszmán Birodalom, erősebb hadsereg,

2 Szabó 2014, 26.

3 Erről a Hunyadiak vonatkozásában pl. Kálnoki-Gyöngyössi 2019, 167.

magasabb adójövedelem) folyamatjának tekinti. A legújabb narratív elem pedig az az értékelés, amely szerint Hunyadi Lászlót teljes joggal végezték ki.⁴

Ha ebben a narratív törésvonalban vizsgáljuk Cseh Valentin két kötetét, akkor azt látjuk, hogy az első, a nándorfehérvári diadalról szóló, meglehetősen következetesen nagyra értékelte Hunyadi Jánost mint katonát: „[...] hadjárataival bebizonyította, hogy fel lehet venni a küzdelmet az addig legyőzhetetlennek hitt Oszmán Birodalommal szemben.”⁵ Ugyanakkor politikusként és szervezőként is a rend megteremtőjének tekinti a zűrzavaros viszonyok között (véltetőleg erre utal vissza a szerző a másik kötetében, ld. lent): „E küzdelmek közepe a [1456] március eleje óta tartó országgyűlésen jelentős ügyekben egyeztek meg a rendek, főleg Hunyadi tevékenységének köszönhetően.”⁶ Emellett Hunyadi személyes bátorságát is hangsúlyozza az ostrom során,⁷ továbbá a győzelem utáni események rövid bemutatásakor is a tradicionális álláspontot képviseli Cilleivel kapcsolatban.⁸

A Nándorfehérvár veszéséről szóló kötet hátterét a Jagellók uralkodása adja, így a szerző akaratlanul is „belefut” II. Ulászló és II. Lajos magyar királyok értékelésének kérdésébe. Mint megállapítja, megítélésük az utóbbi évtizedekben megváltozott, hadtörténeti szempontból is, mivel „[E]gyes vélemények szerint az ország már jó ideje kényszerpályán mozgott...”⁹ Majd Cseh ezek után a hazai haderő elégtelen voltát elemezve¹⁰ idézi C. Tóth Norbert kutatásait, amelyek azt bizonyították, hogy 1490 és 1526 között nem voltak katasztrofálisak a Magyar Királyság pénzügyei. C. Tóth nézeteit egyébiránt Kálnoki-Gyöngyössy Márton erősen vitatta, de őt Cseh nem idézi.¹¹ Az ellentmondást a szerző végül azzal próbálja feloldani, hogy megállapítja, „[A] hazai történetírás sokáig elmarasztalta a Jagelló-kort és haderejét az országban uralkodó általánosan lesújtó állapotok miatt, de azt ki lehet jelenteni, hogy a helyzethez mérten mindent megtettek az ország védelme érdekében. Természetesen az elkövetett hibák alól nem menti fel a korszak döntéshozóit, de az akkori törvények alapján nem volt kérdéses a jószándék.”¹² Ha az olvasó kellőképpen összezavarodott annak kérdésében, hogy mit is gondol a kötet szerzője a Jagellókról, akkor ez csak fokozódik, amikor Cseh kimutatja, hogy a Magyar Királyságnak komoly katonai potenciálja lett volna, de ezt nem használta ki 1521-ben,¹³ a dunai flotta kompetens vezetőjét leváltották még 1518-ban,¹⁴ a háborút a Jagelló-kormányzat provokálta Behram császár visszatartásával,¹⁵ végül pedig megállapítja, hogy Szulejmán nem

4 Bihari 2023.

5 Cseh 2016, 55.

6 Cseh 2016, 114.

7 Cseh 2016, 169.

8 Cseh 2016, 201.

9 Cseh 2022, 48. Idézi Neumann Tibor, C. Tóth Norbert és Pálosfalvi Tamás kutatásait.

10 Cseh 2022, 49–52.

11 Például: Kálnoki-Gyöngyössy 2019.

12 Cseh 2022, 164.

13 Cseh 2022, 172. Azt írja, 1523-ban 60 ezer fős haderőt lehetett volna kiállítani. Botlik Richárd hasonlót fogalmazott meg az 1526. évről. (Vö. Botlik 2017.)

14 Cseh 2022, 180.

15 Cseh 2022, 220, 226.

is akarta Nándorfehérvár ostromát, azt a hazai helyzetkép provokálta ki ekképpen: „Ez az ad hoc jellegű hadjárat valójában csak azért lehetett sikeres, mert a Magyar Királyságban 1521-ben majdhogynem anarchikus állapotok uralkodtak. Itthon nem volt egy olyan kaliberű hadvezér vagy báró, aki, mint Hunyadi János 1456-ban, a védelem élére tudott volna állni.”¹⁶

A szerző két kötetét, az általa leírt ténytörténetet, a tényként elfogadott adatokat és eseményeket összeolvasva egy tradicionális narratíva bontakozik ki, amelynek viszonypontja, ha úgy tetszik origója Hunyadi János személye. Mindez igényes nyelvezettel, a legújabb, gyakran mainstream szakirodalom felhasználásával történik. Így nyugodt szívvel lehet ajánlani minden hadtörténet iránt érdeklődő olvasó számára mindkét, szerkezetében, stílusában, megjelenésében és igényességében szinte egyforma kötetet.

Hivatkozott irodalom

- Bihari 2023.** Bihari Dániel: Ezért végezték ki Hunyadi Lászlót. (URL: [http://mohacsicsata.hupont.hu/](https://24.hu/tudomany/2023/04/10/kivegzes-hunyadi-laszlo-osszeeskuves-kozepkor-tortenelem/letoltés_időpontja: 2023. április 29.))</p><p>Botlik 2017. Botlik Richárd: Az 1526 évi mohácsi csata árnyékseregei. Budapest, 2017. (E-book) <a href=) (letöltés időpontja: 2024. augusztus 1.)
- Cseh 2016.** Cseh Valentin: *A nándorfehérvári csata 1456.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.
- Cseh 2022.** Cseh Valentin: *Nándorfehérvár 1521. évi ostroma és elvesztése.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2022.
- Kálnoki-Gyöngyössy 2019.** Kálnoki-Gyöngyössy Márton: Mátyás nagy pénzreformja avagy két pénzreform a középkor végi Magyarországon. In Bárány Attila – Kavecsánszki Máté – Pósnán László – Takács Levente (szerk.): *Hunyadi Mátyás és kora.* (Memoria Hungariae 12.) MTA–DE Lendület „Magyarország a középkori Európában” kutatócsoport, Debrecen, 2019. 160–168.
- Szabó 2014.** Szabó Pál: *1440 – Nándorfehérvár első oszmán–török ostroma és előzményei.* Doktori disszertáció. SZTE, Szeged, 2014. (URL: http://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/2198/1/PhD_Szabo_ertekezes.pdf letöltés időpontja: 2023. április 29.)

16 Cseh 2022, 284.